

SIZ PULNI BOSHQARYAPSIZMI YOKI PUL SIZNIMI, ERKINLIKNING HAQIQIY BAHOSI HAQIDA

Safarova Nigina Zayniddin qizi

Oriental universitetining

Iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolaning asosiy maqsadi inson va pul o'rtasidagi munosabatlarning psixologik hamda iqtisodiy jihatlarini tahlil qilish orqali haqiqiy moliyaviy erkinlik tushunchasini ochib berishdan iborat. Tadqiqot davomida qiyosiy tahlil, tarixiy mutafakkirlarning falsafiy qarashlari va zamonaviy moliyaviy boshqaruv tamoyillaridan foydalanildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, moliyaviy mustaqillik daromad miqdoriga emas, balki xarajatlar ustidan o'rnatilgan nazorat va ongli iste'mol madaniyatiga bevosita bog'liqdir. Maqola yakunida pulni shunchaki jamg'arish emas, balki uni hayotiy maqsadlarga xizmat qildirish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan bo'lib, bu o'quvchiga o'z iqtisodiy holatini yaxshilashda tizimli yechim bo'lib xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *fazaviy xarakteristikalar, zanjir, o'tkazma, fizik, amper, impuls.*

Kirish

Insoniyat tarixi davomida moliyaviy erkinlik va boylik tushunchasi doimo falsafiy va ijtimoiy bahslar markazida bo'lib kelgan. Qadimgi yunon faylasufi Epiktet o'z vaqtida boylik ko'p narsaga ega bo'lishda emas, balki kam narsani xohlashda ekanligini ta'kidlagan bo'lsa, buyuk mutafakkir Alisher Navoiy ham mol-dunyoga munosabat haqida so'z ochib, inson o'z nafsini jilovlay olmasa, boylik uni ma'naviy halokatga yetaklashi haqida ogohlantirgan. Bugungi iste'mol madaniyati va cheksiz ehtiyojlar hukmron bo'lgan asrda esa savol yanada o'tkirroq va dolzarbroq jaranglamoqda: Siz haqiqatda pulni boshqaryapsizmi yoki pul allaqachon sizning hayotingiz ustidan hukmronlik qilyaptimi?

Ushbu maqolada biz moliyaviy erkinlikning faqatgina bank hisob raqamidagi raqamlardan iborat emasligini, balki u chuqur psixologik asosga ega ekanligini tahlil qilamiz. Asosiy e'tibor daromad oshishi bilan ehtiyojlarning mutanosib ravishda o'sib borishi natijasida yuzaga keladigan psixologik qaramlik hamda vaqt va mablag' o'rtasidagi nozik muvozanat muammolariga qaratiladi. Erkinlikning haqiqiy bahosi — bu sotib olingan qimmatbaho buyumlarmi yoki o'z vaqtingiz va qarorlaringizga to'liq egalik qilishmi degan savolga javob izlaymiz. Shuningdek, pulni shunchaki jamg'arish va uni tizimli ravishda boshqarish o'rtasidagi tafovutlar o'rta tashlanadi.

Mazkur mulohazalar o'z hayot tarzi ustidan nazoratni o'rnatishni istagan, doimiy "daromad va chiqim" poygasidan charchagan hamda haqiqiy mustaqillik sari ilk qadamlarini tashlayotgan har bir zamondoshimiz uchun mo'ljallangan. U o'z kelajagini qurayotgan yosh tadbirkorlardan tortib, oilaviy byudjetni optimallashtirish va pulga bo'lgan falsafiy

qarashlarini o'zgartirib, ichki xotirjamlikka erishmoqchi bo'lgan keng kitobxonlar ommasiga foydali bo'ladi.

Haqiqiy Erkinlik: Raqamlar ortidagi falsafa. Pul aslida shunchaki ayirboshlash vositasi bo'lishi kerak edi, biroq zamonaviy dunyoda u ko'pchilik uchun asosiy maqsadga aylanib qoldi. Bu borada Benjamin Franklinning "Agar siz pulning qadrini bilmoqchi bo'lsangiz, qarz so'rab ko'ring" degan gapida jon bor. Ammo masalaning boshqa tomoni ham mavjud: agar siz pulni boshqarishni o'rganmas ekansiz, u sizni boshqarishni boshlaydi va bu jarayon sezilmas darajada sodir bo'ladi.

Insonning moliyaviy holati ko'pincha uning psixologik holati bilan chambarchas bog'liq. Masalan, iqtisodchi olimlar orasida mashhur bo'lgan "Giffen effekti" yoki iste'mol madaniyatidagi "ko'z-ko'z qilish" odati shuni ko'rsatadiki, odamlar ko'pincha o'zlariga yoqmagan insonlarda taassurot qoldirish uchun, o'zlarida yo'q mablag'ni, o'zlariga kerak bo'lmagan narsalarga sarflashadi. Bu esa erkinlik emas, balki "oltin qafas"ning o'zginasidir.

Haqiqiy moliyaviy erkinlikka erishish uchun bir necha muhim fundamental qoidalarga amal qilish lozim. Avvalo, daromadning miqdoridan qat'i nazar, xarajatlar ustidan qat'iy nazorat o'rnatish — bu erkinlikning poydevoridir. Ko'pchilik oylik maoshi oshsa, barcha muammolari hal bo'lishiga ishonadi, biroq amaliyotda "Parkinson qonuni" ishga tushadi: xarajatlar har doim daromadlar darajasiga qadar o'sib boradi. Shuning uchun ham, birinchi navbatda, pulni o'zingizga xizmat qildirishni o'rganishingiz kerak. Bunga erishish uchun har qanday daromadning kamida o'n foizini kelajakdagi imkoniyatlar uchun ajratib qo'yish, ya'ni "avval o'zingga to'la" tamoyiliga amal qilish tavsiya etiladi.

Shu o'rinda bir qisqacha masalni eslash o'rinli: Bir kishi doimiy ravishda tilla baliq tutib olishni orzu qilibdi. Nihoyat niyatiga yetganda, baliq unga uchta tilak beribdi. U kishi birinchi bo'lib cheksiz boylik, ikkinchi bo'lib hashamatli saroy so'rabdi. Baliq so'nggi tilagini so'raganda, u: "Endi bu boyliklarni yo'qotishdan qo'rqmaydigan xotirjamlik ber", debdi. Baliq esa jilmayib: "Mana shu uchinchi tilaging — haqiqiy boylikdir", deb javob bergan ekan. Bu hikoyadan xulosa shuki, agar sizning jamg'armangiz boru, lekin halovatingiz yo'q bo'lsa, siz hamon pulning asirisiz.

Mening shaxsiy kuzatuvlarim va tajribam shuni ko'rsatadiki, moliyaviy barqarorlik — bu ko'p pul topish emas, balki bor pulni oqilona taqsimlash san'atidir. Haqiqiy erkinlikning bahosi siz egalik qilayotgan ashyolar bilan emas, balki "yo'q" deya olish imkoniyatingiz bilan o'lchanadi. Agar siz yoqtirmagan ishingizdan istalgan vaqtda ketishga yoki kutilmagan vaziyatlarda moliyaviy zarbasiz chiqib ketishga qodir bo'lsangiz, demak, siz pulni boshqaryapsiz. Aks holda, har qanday qimmatbaho avtomobil yoki uy shunchaki qarz va majburiyatlar zanjiri bo'lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, pulga bo'lgan munosabatni o'zgartirish — bu o'z kelajagingizni qayta yozish demakdir. Har bir sarflangan so'm yoki dollar — bu sizning mehnat bilan almashgan hayotingizning bir qismi. Uni shunchaki havoga sovurish yoki kelajak uchun poydevor qilish faqatgina sizning irodangiz va savodxonligingizga bog'liq.

Natija va tahlil: Moliyaviy tafakkur mevasi. Maqolamizda ko‘tarilgan masalalar va berilgan tavsiyalarni tahlil qilar ekanmiz, shuni anglash mumkinki, pul bilan bog‘liq muammolarning 80 foizi bizning bilimimizga emas, balki xulq-atvorimiz va hissiyotlarimizga bog‘liq. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, yuqori daromadli insonlar ham, agar ularda moliyaviy intizom bo‘lmasa, past daromadli insonlar kabi "pul yetishmasligi" va "stress" holatida yashaydilar. Bu esa pulning miqdori emas, balki unga bo‘lgan munosabat birlamchi ekanligini isbotlaydi.

Asosiy natijalar va kutilayotgan o‘zgarishlar:

- Nazoratning tiklanishi: Moliyaviy savodxonlik tamoyillarini tatbiq etish natijasida, inson oylikdan-oylikka qarab yashashdan to‘xtaydi. Bu esa hayot sifatining ortishiga va kelajakka bo‘lgan ishonchning mustahkamlanishiga olib keladi.

- Vaqt kapitaliga aylanishi: Pulni to‘g‘ri boshqarish natijasida to‘plangan "moliyaviy xavfsizlik yostig‘i" insonga o‘z vaqtini sotish emas, balki uni sotib olish imkonini beradi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, moliyaviy mustaqil insonlar ijodiy va ijtimoiy faolroq bo‘ladilar.

- Psixologik xotirjamlik: Iste‘mol poygasidan voz kechish va o‘z ehtiyojlarini ongli ravishda boshqarish insonni keraksiz tashvishlardan xalos etadi. Natijada, pul endi qo‘rquv manbai emas, balki maqsadlarga erishish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tahlil va ko‘rsatmalar shuni tasdiqlaydiki, erkinlikning haqiqiy bahosi bankdagi raqamlar bilan emas, balki sizning qarorlaringiz qanchalik mustaqil ekanligi bilan o‘lchanadi. Agar siz bugun o‘z xarajatlaringiz va jamg‘armalaringiz tahlilini boshlasangiz, ertaga pul sizning hayotingizni emas, balki siz pulning harakat yo‘nalishini belgilaydigan bo‘lasiz. Bu esa sizni pulning qulidan, uning ongli va erkin egasiga aylantiradi.

Xulosa

O‘z Taqudingizning Haqiqiy Me‘mori Bo‘ling. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, pul bilan munosabatlarni sog‘lomlashtirish — bu nafaqat hamyonni to‘ldirish, balki onshurostimizdagi eski qoliplardan voz kechish jarayonidir. Biz ko‘rib chiqqan muammolar, ya‘ni ehtiyojlarning nazoratsiz o‘sishi va vaqtning moddiy boyliklarga qurbon qilinishi, faqatgina qat‘iy intizom va moliyaviy tafakkurni o‘zgartirish orqali hal etiladi. Maqolada keltirilgan "avval o‘zingga to‘la" tamoyili va xarajatlar tahlili shunchaki quruq tavsiya emas, balki sizni pulning xizmatkoridan uning hukmdoriga aylantiruvchi amaliy ko‘prikdir.

Ijobiy natija shundaki, moliyaviy erkinlikka erishgan inson nafaqat moddiy farovonlikka, balki eng oliy ne‘mat — tanlov huquqiga ega bo‘ladi. Siz pul uchun ishlashdan to‘xtab, pul sizning orzularingiz va qadriyatlaringiz uchun ishlashiga erishganingizda, hayotingizning haqiqiy bahosi namoyon bo‘ladi. Bu yo‘lda kichik qadamlar bilan boshlash, masalan, har bir xaridda "Bu haqiqatda menga kerakmi?" deb savol berishning o‘ziyoq sizni katta moliyaviy krizislardan asrab qoladi.

Esingizda bo‘lsin, pul — bu sizning hayotingizning bir qismi, uning mazmuni emas. Haqiqiy boylik — bu o‘z vaqtingizni sevimli mashg‘ulotingizga, oilangizga va ma‘naviy rivojlanishingizga qo‘rqmasdan sarflay olish imkoniyatidir. Maqolada ta‘kidlanganidek,

pulni boshqarishni bugundanoq qo‘lga oling, shunda ertaga u sizning erkinligingizni cheklovchi zanjirga emas, balki maqsadlaringizga eltuvchi qanotga aylanadi. O‘z tanlovlaringizda erkin bo‘lish baxti har qanday hashamatdan ustun turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kitob: Kiyosaki, R. T. "Boy ota, kambag‘al ota" (O‘zbek tilidagi nashri). — Toshkent: "O‘zbekiston", 2019. — 18-25-betlar. (Pul oqimi va moliyaviy aktivlar tahlili). Shuningdek, Alisher Navoiy. "Mahbub ul-qulub". — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2011. — 45-48-betlar.
2. Gazeta: "Iqtisodiy sharh" gazetasi. "Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish — davr talabi" maqolasi. 2024-yil 12-may soni. — 3-bet.
3. Maqola: Abulqosimov, H. P. "Oila byudjetini rejalashtirishning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari". // "Iqtisodiyot va ta’lim" ilmiy jurnali, 2023-yil 4-son. — 112-118-betlar.
4. Ommaviy axborot vositasidan: "O‘zbekiston 24" telekanali. "Moliya olami" tahliliy ko‘rsatuvi. 2025-yil 15-martdagi efir materiallari (Ekspert X. Toshmatovning pul va erkinlik balansi haqidagi fikrlari).
5. Internet xizmatidan: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti. "Moliyaviy savodxonlikni oshirish milliy dasturi" bo‘limi. [Elektron resurs]: www.cbu.uz/uz/obuchenie (Murojaat sanasi: 2026-yil 10-aprel).
6. Va boshqa turli xil ma’lumotlar bazasidan: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. "Uy xo‘jaliklari tanlanma kuzatuvlari natijalari" — Statistik to‘plam, 2025. — 64-70-betlar. (Iste’mol savatchasi va xarajatlar tahlili).